

מודלים חלופיים לשיעורי בית: חלק משינוי פני הלמידה וההוראה

דר' דני בן-צבי

ראש המגמה לטכנולוגיות מתקדמות בחינוך

ראש היחידה להוראה נתמכת מחשב

אוניברסיטת חיפה

<http://dani.benzvi.googlepages.com>

dbenzvi@univ.haifa.ac.il

"מה לשיעורים ולבית? בדק בית לשיעורי הבית"

כ"א בשבט תשס"ט, 15 בפברואר 2009

מכון מופ"ת

תכנית

- מבוא: שיעורי בית – אין חדש תחת השמש
- דוגמא א': אשכולות של "תרבות" – גישה כוללנית
- דוגמא ב': ויקיפינה – גישה מקומית
- דוגמא ג': "קישורים" – גישה מקומית
- דיון: שיעורי בית כמרכיב בשינוי פני בית הספר

שיעורי בית: הגדרה קלאסית

כל עבודה...

- הניתנת על ידי בית הספר
  - המבוצעת מחוץ לשעות בית הספר
  - האחריות המרכזית על ביצועה מופקדת ביד הלומד
- (Hallam, 2004)

ממדי השינוי בשיעורי בית

1. מטרה
2. כמות
3. התכנים הנלמדים
4. המיומנויות המתורגלות
5. מידת ההתאמה ליחיד
6. מידת הבחירה הניתנת לתלמיד
7. מועד הסיום (מרכיב הזמן)
8. הקושר חברתי (צוות / יחיד)

מטרות שיעורי בית

1. קידום הלמידה
2. פיתוח מיומנויות כלליות
3. קידום מטרות בית ספריות
4. חיזוק הקשרים בין הבית ובין בית הספר
5. עידוד תקשורת משפחתית

מטרות שיעורי בית (1)

1. קידום הלמידה

- תרגול וגיבוש של עבודה שנעשתה בכיתה
- הכנה לעבודה עתידית בכיתה
- הרחבה של למידה בית ספרית
- עידוד יצירתיות

מטרות שיעורי בית (2)

2. פיתוח מיומנויות כלליות

- הזדמנויות לעבודה פרטנית
- קדום יוזמה ועצמאות
- פתוח מיומנויות מידעניות (ספרייה, אינטרנט)
- אימון בתכנון ובארגון זמן
- פתוח הרגלים ראויים ומשמעת עצמית
- עידוד תחושת בעלות ואחריות לגבי למידה

מטרות שיעורי בית (3)

3. קידום מטרות בית ספריות

- הקלה בקוצר הזמן של תוכנית הלימודים
- הערכה של התקדמות התלמיד ושליטתו בחומר שנלמד
- ניצול משאבים, שלא קיימים בבית הספר, ללמידה מסוגים שונים בבית
- הענשה של תלמידים
- מתן ראיות להערכת ההוראה
- הגשמת הציפיות של הורים, תלמידים, מורים, פוליטיקאים והציבור
- נשיאה באחריות כלפי גופי הערכה חיצוניים

מטרות שיעורי בית (4)

4. חיזוק הקשרים בין הבית ובין בית הספר

- קרוב בין הבית ובין בית הספר
- יידוע ההורים לגבי הנעשה בבית הספר
- בניית ערוצי תקשורת בין הבית ובין בית הספר
- פיתוח שותפות יעילה בין בית הספר וההורים

מטרות שיעורי בית (5)

5. עידוד תקשורת משפחתית

- הזדמנויות לפתוח התקשורת במשפחה
- הזדמנויות לשיתוף פעולה ותמיכה הוריים
(Hallam, 2004)

"אין חדש תחת השמש"

- שיעורי בית משקפים את הגישה הפילוסופית השלטת כלפי החינוך ומטרותיו (המושפעת מהשקפות חברתיות, תרבותיות, פוליטיות וכלכליות). למשל:
- פיתוח עצמאות ואחריות אצל הלומד ↔ מגמות סטנדרטיזציה ומבחנים
- טיפוח חקר וחשיבה ↔ הדגשת שינון ותרגול
- יש תועלת בשיעורי בית ↔ אין תועלת

שאלת השאלות

~~מהי המטרה של שיעורי בית?~~

~~איך ליישם שיעורי בית בדרך ראויה?~~

**מה חלקם של שיעורי בית
בתמונת החינוך הכוללת?**

נציע גישה כוללת

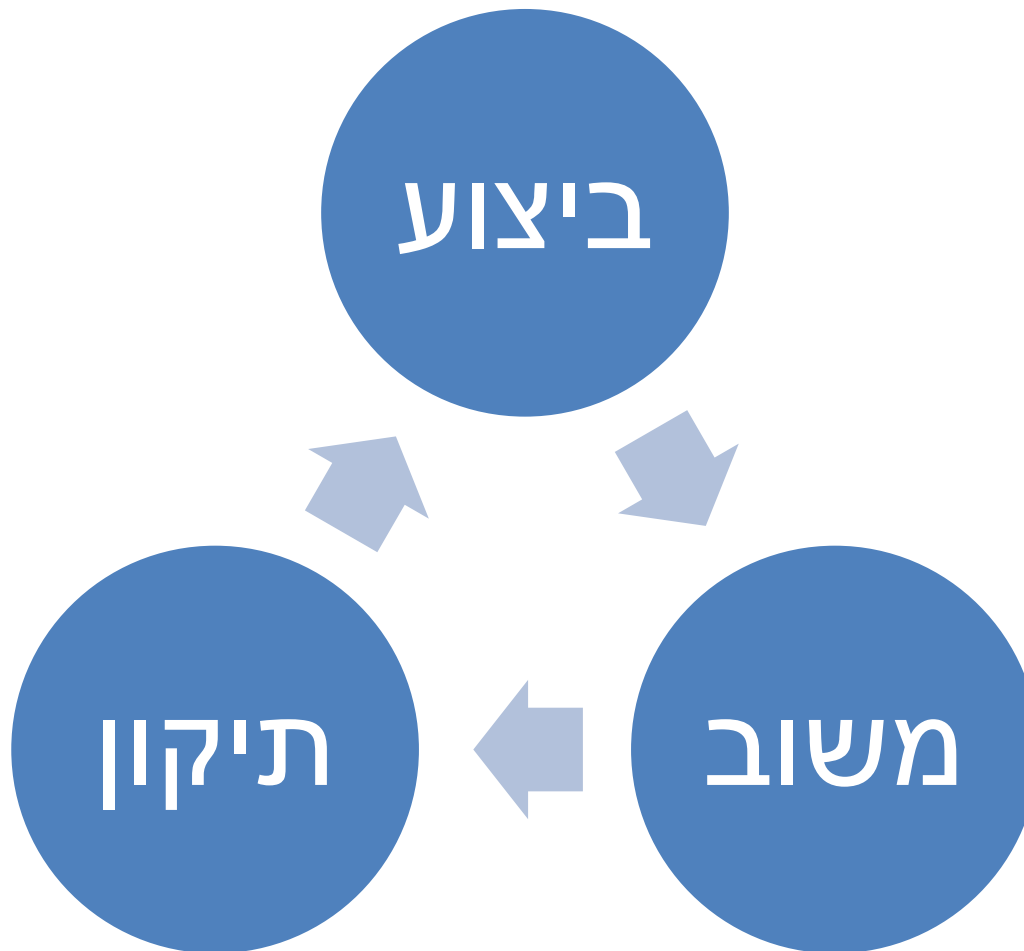
**שיעורי בית כחלק משינוי כולל בלמידה ובהוראה,
שמטרותיו פיתוח של:**

- סקרנות אינטלקטואלית
- כמיהה להשכלה ("תורה לשמה")
- שאיפה ללמידה משמעותית ומתמשכת
- עצמאות ואחריות אישית
- יכולת בחירה
- חשיבה גבוהה (ביקורתית, מורכבת, מבוססת, מטהקוגניטיבית, ...)
- יצירתיות
- מיומנויות חקר
- יכולת עבודה בצוות

עקרונות

- שינוי בשיעורי בית כחלק משינוי פני החינוך בבית הספר
- הקטנת המחיצות בין עבודה בכיתה ועבודה מחוץ לכיתה
- שינוי בתפיסת מרכיב הזמן ובמשכי הזמן המוקצבים ללמידת נושא
- למידה רב-תחומית
- למידת חקר אותנטית
- למידה שיתופית
- אפשרויות בחירה
- למידה משמעותית: מספר מעגלי הגשה ותיקון
- משוב ורפלקציה

למידה משמעותית

נסתייע בטכנולוגיות מידע ותקשורת

שימוש מושכל בטכנולוגיות מתקדמות ללמידה ולתקשורת
מאפשר שינוי בתהליכי הלמידה וההוראה ובביצוע שיעורי
בית:

- בסיסי מידע, כלי מידענות
- כלי תקשורת
- כלי ויזואליזציה
- כלי שיתופיות ובניית ידע שיתופי
- כלים לשרות המורה
- סביבות למידה

דוגמא א: "אשכולות של תרבות"

- מודל חינוכי שמציע שינוי בארגון הלמידה וההוראה
- המודל מבוסס על תיאוריות חינוכיות עדכניות (למשל, "המודל השלישי", הרפז, 2008)
- המודל מפותח על ידי צוות המורים בחטיבת ביניים מנור-כברי, קבוץ אילון, גליל מערבי

חמש הנחות על למידה

"אשכולות של תרבות"

1. למידה טובה היא תולדה של בנייה פעילה
2. למידה טובה נובעת מהנעה פנימית
3. למידה טובה היא תולדה של התאמה בין הרכב סגנונות הלמידה והאינטליגנציות של הלומד לבין אופני ההוראה ואופי התכנים
4. למידה טובה מתרחשת בסביבה דיאלוגית
5. למידה טובה מניבה הבנות

תנאים לקיום למידה כזאת

- הלומד יתמקד סביב רעיון או שאלה, אשר מהווים את "מצפן" ההתקדמות שלו.
- תהליך הלמידה ותוצרי הלמידה צריכים להתאים לסגנונות למידה שונים ולאפשר שימוש באינטליגנציות שונות.
- למידה המאפשרת ללומד לקבוע את הקצב, רמת ההשקעה, כיווני המחקר...
- למידה המאפשרת דיאלוג קבוע של הלומד מול המנחה ומול חבריו
- תוצרי הלמידה צריכים לשקף הבנות חדשות, או יישום של ידע נלמד

מתיאוריה למעשה

"אשכולות של תרבות"

הדרך לשינוי משמעותי עוברת דרך שלושה צמתים:

- שינוי דרכי הלמידה לתהליכי למידה קונסטרוקטיביסטיים-תרבותיים (שינוי במעמד הידע, התלמיד הקהילה והמורה)
- שינוי מבנה בית הספר, כך שיוכל לאפשר שינוי בדרכי הלמידה
- עבודת צוות משמעותית כדרך לחיזוק השינוי במבנה

– שינוי לא יכול להתחולל רק בכיתה אחת או מורה אחד - לא ניתן להפריד את ארגון בית הספר, שיטות ההוראה ותוכניות הלימודים זה מזה

מתיאוריה למעשה: אשכולות לימוד

"אשכולות של תרבות"

בבית הספר פותחו ארבעה אשכולות לימוד בין תחומיים, שבהם מתקיים תהליך למידה מובנה:

- אשכול הומניסטי, **תרבות**: היסטוריה, ספרות, אומנות

- אשכול **מדעים**: ביולוגיה, פיסיקה, כימיה

- אשכול **אנגלית**: התאמות לתחום התוכן תוך שמירה על אותם עקרונות

- אשכול **מס"ע**: מורשת ספרות עמינו (מקרא, מחשבת ישראל וספרות עברית)

דוגמות מתוך אשכול "תרבות"

תלמידה בכיתה ט'

- משימת מקבץ (שלב המבואות)
- תיק עבודות (לסיכום שלב המבואות)
- מאמר (שלב התוצר)
- מצגת (שלב התוצר)

ארגון הלמידה

הלמידה מתבצעת באופנים שונים (בבית הספר ובבית):

1. **למידה כיתתית:** בסיסי ידע הנרכשים בשיעורים בכיתה. האחריות היא של המורה.
2. **למידה תוך כדי הפקת תוצר כתוב:** כתיבת מאמר המבוסס על חקר – הובלה עצמית של הלמידה על ידי התלמיד בהנחיית המורה. (תרבות, אנגלית)
3. **למידה תוך כדי הפקת תוצר חקר מדעי.** תכנון וביצוע ניסוי – למידה שיתופית בקבוצה קטנה. (מדעים)
4. **למידה תוך כדי הפקת תוצר ויזואלי:** עבודה יצירתית - למידה שיתופית בקבוצה קטנה. (מס"ע, תרבות)
5. **למידה תוך כדי הפקת תוצר ורבלי:** נאום, טיעון, משפט ציבורי, הצגה. (מס"ע, תרבות, אנגלית)

נורמות: "עשרת הדיברות" לתהליך למידה תוך כדי הפקת תוצר

1. התוצר מייצג למידה והבנה של נושא אין הוא מציג רק את העובדות כפשוטן, ועליו לעורר שאלות / ביקורת / ויכוח.
2. התוצר נבנה בתהליך הדרגתי ומובנה. לכל שלב יש את התפקיד שלו, אין קפיצה ודילוג על שלבים. עליית מדרגה מתוצר לתוצר. לא משיגים את כל המטרות בפעם הראשונה, חוזרים על התהליך עד שהמיומנויות מופנמות.
3. התהליך מעביר אחריות ללומד (בהדרגתיות). חלק מהלמידה יהיה התמודדות עם אי הגשה. יחד עם זאת יש מסגרת קבועה של מליאת פתיחה וסיכום, תאריכי הגשה לכל שלב, דף סיכום שיעור.
4. המורה משחרר מושכות והופך למנחה: שואל שאלות ולא מספק תשובות, לא מקצר תהליכים, מאפשר חופש ובחירה.
5. התהליך מאפשר בחירה (הדרגתית): תוצר, זמן עבודה, בני זוג, צוות, נושא, רעיון מוביל, חומרים, דרך ביצוע, דרכי הצגה.
6. התהליך מכונן להצגה בפני קהל: התוצר אינו של הצוות פרטי אלא ברור מראש שיראו אותו.
7. התוצר מחייב תכנון מדויק ומפורט.
8. התהליך מתועד בתיק מלווה שמהווה חלק מהתוצר ומוצג יחד איתו. כל ההגשות נמסרות בתוך התיק ובו מצטבר תיעוד התהליך.
9. התלמיד שותף בהערכה.
10. קיימת הקפדה על קשר בין האמצעים לבין הרעיון המוביל.

כיצד לומדים באשכול "תרבות"

1. שלב המבואות

- משימות בית (אותנטיות, בחירה, מיומנויות ותכנים, תיק עבודות)
- מבחן מסכם (בסוף המבואות)

2. שלב התוצר

- סמסטר א: מאמר אישי (בחירה, מנחה, תיקון, בית) בשיעורים: מליאות פתיחה וסיום
- סמסטר ב: תוצר יצירתי צוותי (בחירה, מגוון, מנחה, תערוכה)

טכנולוגיות למידה וידע

"אשכולות של תרבות"

- אתר בית ספרי לתלמיד, למורה ולהורה

<http://www.schooly.co.il/manor>

- טכנולוגיות תקשורת

– פורומים

– דוא"ל

- מאגר מידע וכלי מידענות

– מצגות

– חומרי למידה, סיכומי שיעורים

– מטלות

דוגמא ב': ויקיפינה – "חולה על החולה"

- אתר למידה שיתופית מבוסס Wiki:

<http://vilkschool.wiki-site.com>

- יומן אישי (מעין)
- מושגים (הרי געש)
- עבודת חקר (עידו וארתור, שי וגיא)
- הטקסטים שלנו (ספורם של חסי, דות וקום)

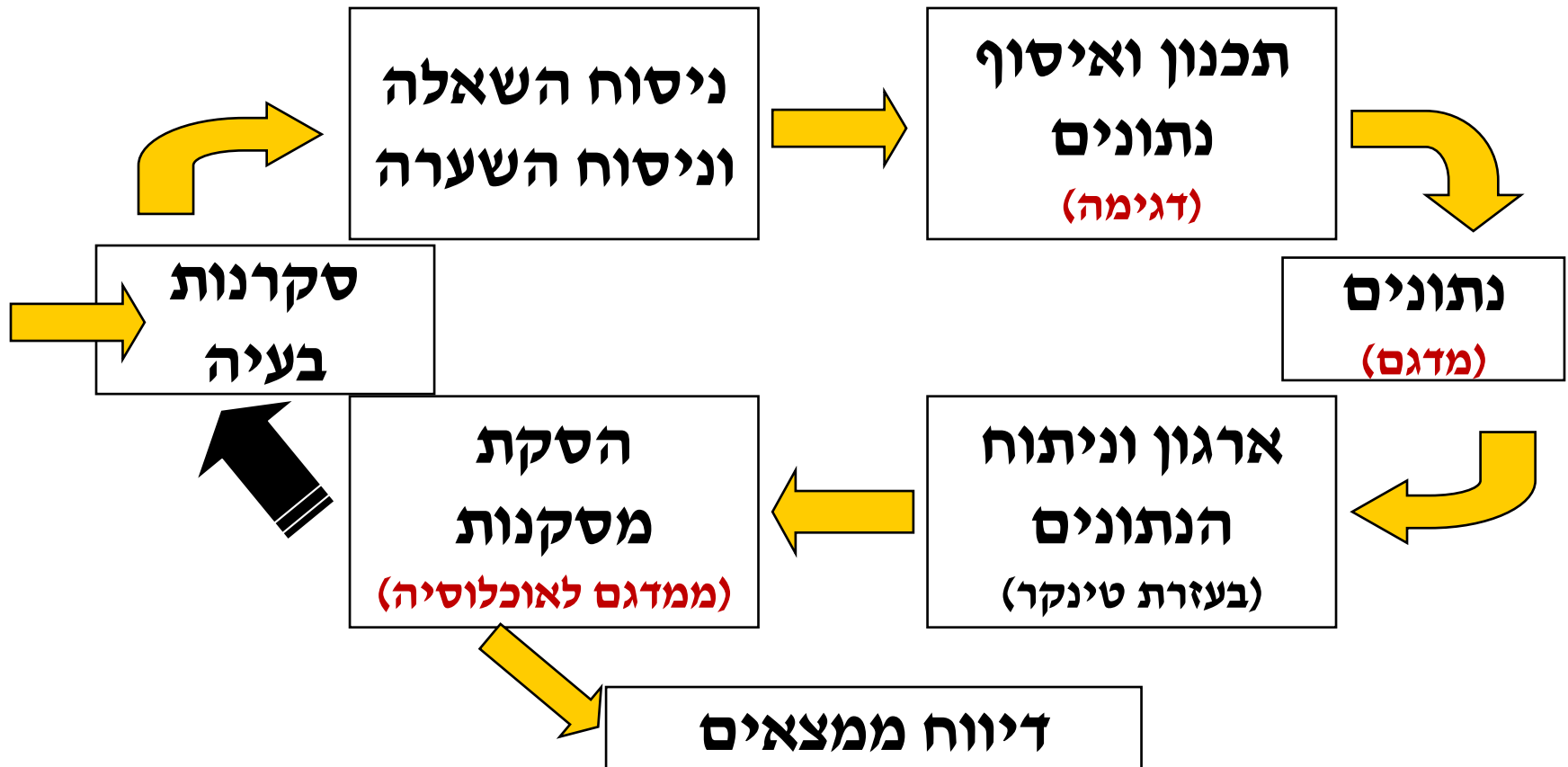
דוגמא ג': פרויקט "קישורים"

- פיתוח ומחקר של תוכנית לימודים בחקר נתונים
- רב-שנתי (2005 ואילך)
- בית ספר יסודי בצפון
- צומח: כיתות ד' – ו'
- שינוי פני שיעורי הבית, כחלק ממכלול שינויים בלמידה ובהוראה לתקופת זמן קצובה

מטרות: פרויקט "קישורים"

- פיתוח לומדים חוקרים סקרנים ואוטונומיים הפועלים בקהילת למידה
- פיתוח היכולת להפעיל שיקולי דעת סטטיסטיים בפתרון בעיות עם נתונים
- קדום היכולת לפרש, לבקר ולשוחח בצורה מושכלת על מידע וטיעונים סטטיסטיים, ולקבל החלטות במצבים של אי וודאות (אוריינות סטטיסטית)
- בחינת מודלים שונים של למידת מיומנויות ודעת (כולל שינוי מעמד שיעורי הבית)

מעגל החקירה הסטטיסטי

סביבת הלמידה "קישורים"

- שלושה סוגים של פעילויות:
  - פעילויות חקר נתונים מודרכות – בכיתה
  - פעילויות חקר נתונים פתוחות – בכיתה ומחוצה לה
  - פרוייקט מחקר – בעיקר מחוץ לכיתה
- כל פעילויות החקר הן אותנטיות, עשירות ופתוחות
- עבודה שיתופית בצוותים בבית ספר ובבית
- מעגל חוזר: פרט ↔ זוג ↔ כיתה
- דיונים טיעוניים במליאת הכיתה
- **לומדה בבית הספר ובבית**

עקרונות בארגון הלמידה מחדש

- בחירה
- הובלה עצמית של הלמידה
- דגש על מיומנויות למידה וכלים
- עבודת צוות
- הערכה מעצבת
- גיוון
- שילוב תחומים
- הגברת עניין וסקרנות בלמידה
- גישת חקר
- שינוי במקומו של המורה
- חופש תנועה: מרחב וזמן למידה מורחבים
- אחריות
- דגש על תהליך עבודה
- צמצום הוראה פרונטלית

השינוי המוצע בשיעורי בית

1. מטרה: למידה משמעותית לשם הבנה ומעורבות
2. כמות: ראויה, קשורה ללמידה בכל מקום
3. התכנים הנלמדים: רב תחומיים, אותנטיים
4. המיומנויות המתורגלות: כלליות וייחודיות
5. מידת ההתאמה ליחיד: רבה
6. מידת הבחירה הניתנת לתלמיד: רבה
7. מרכיב הזמן: ממושך
8. הקשר חברתי: יחיד וצוות

להמשך שיחה ודיון:

דר' דני בן-צבי
הפקולטה לחינוך
אוניברסיטת חיפה

<http://dani.benzvi.googlepages.com>

dbenzvi@univ.haifa.ac.il